

Eva Pechová
UK FF, obor vietnamistika
Hanoj, 2003

Vybraná božstva a kulty nadpřirozeného světa Vietnamců
(140. Volitelná přednáška II. - Cơ Sở Văn Hóa Việt Nam)

1. Úvod.....	3
2. Kult uctívání předků (respektive jejich duší) (<i>Thờ cúng tổ tiên</i>)	4
3. Uctívání duchů (<i>Thần</i>)	6
Duch vesnice	6
Duchové v přírodě	7
Duch kamene a duch stromu	8
Duch kuchyně, rodinného krbu.....	8
4. Další druhy duchů a démonů	10
Zlý duch, démon <i>Ma</i>	10
Démoni <i>Quy</i>	11
5. Závěr.....	13
6. Seznam použité literatury	14

1. Úvod

Vietnamci věří v nadpřirozený svět, který ten náš lidský, reálný doplňuje a je jeho součástí. Všude spatřují vlivy nadpřirozených bytostí, jež v dobrém či špatném ovlivňují život každého člověka. Podle Vietnamců náš osud mění vůle duchů, zásah duší, různých bohyň a bohů, démonů a čertů – všechny tyto nereálné bytosti tvoří součást komplikovaného duchovního světa vietnamského národa, který se navenek projevuje silnou pověřčivostí a striktním dodržováním náboženských praktik. Přestože pro Evropana může být víra v nadpřirozené bytosti těžko pochopitelná a uvěřitelná, charakterizuje život všech Vietnamců; nezáleží na jejich věku či společenské třídě.

Hovoříme-li u Vietnamců o jejich příslušnosti k náboženství podle našeho vidění světa, tj. k buddhismu¹, katolictví², taoismu³, apod., neodporují podle nich tato vyznání nadpřirozenému světu, ve který věří. Vietnavec, hlásící se ke křesťanství, navštěvuje kostel, avšak má doma i oltář předků a účastní se poutí k posvátným místům, kde uctívá mocné duchy a předky národa, buddhisté mohou být pro změnu ovlivněni lidovými pověrami a zvyky a taoistickou filosofií. Náboženství ve Vietnamu od sebe nejsou tak striktně oddělena, jak nás tomu navykla evropská tradice, naopak víry se prolínají a všechny do sebe vsřebaly lidové náboženské kultury, nebo přesněji, všechna náboženství existují ve Vietnamu paralelně vedle víry a uctívání nadpřirozených bytostí.

Hovoříme-li zde o Vietnamcích, je nutné zdůraznit, že se jedná o příslušníky národnosti Kinh, Viety (*Việt*), zástupce nejpočetnější a nejznámější vietnamské národnosti. Ostatní menšinové národnosti obývající území Vietnamu mají svůj vlastní mytologický systém, své vlastní duchy, demony a uctívané bájně bytosti. Často jsou rituály některých národností podobné, avšak to, co platí u Vietů, nemusí platit u jiné národnosti v sousední vesnici. Zároveň se tato práce soustředí na duchovní svět obyvatelstva v severní části Vietnamu, protože v jižní části země jsou zvyky odlišné a nelze na těchto několika stranách zachytit celý, kulturně pestrý Vietnam.

Vzhledem k tomu, že víra Vietnamců v nadpřirozené bytosti řídí jejich každodenní život, určuje svátky, ale ve výsledku ovlivňuje například i státní politiku a ekonomiku, je cílem této práce přiblížit nadpřirozený svět, objasnit některé vietnamské pověry a zvyky a nastínit uznávanou hierarchii a vlastnosti lidových vietnamských božstev.

¹ V prvních pěti stoletích n.l. začali na území Vietnamu buddhismus šířit mniši z Indie, kteří do Vietnamu přicestovali po moři (tzv. Jižní cesta, hínajána). V druhém století se buddhismus začal paralelně šířit z Číny (tzv. Severní cesta, mahájána) – tento čínský vliv postupně převládl. Od 10. do 15. století se buddhističtí představitelé podíleli na rozhodování o státních záležitostech a buddhismus se stal oficiálním náboženstvím.

² První evropští misionáři se na březích Vietnamu vylodili v 16. století, avšak teprve v 17. století, s příchodem portugalských jezuitů, získala katolická víra stabilnější pozici. Později získává patronát nad evangelizací Vietnamu Francouzská společnost zahraničních misíí.

³ Taoismus se ve Vietnamu šířil už v 10. století a přesto, že nikdy nebyl státním náboženstvím, nepřestal nikdy ve Vietnamu existovat. Rozeznáváme dvě pojetí taoismu: taoismus jako filosofie, přijatý konfuciánskými učenými, a taoismus jako náboženství, praktikovaný prostým lidem.

2. Kult uctívání předků (respektive jejich duší) (Thờ cúng tổ tiên)

Podle Vietnamců se člověk skládá z těla (*xác*) a duše (*linh hồn*) tvořené ze dvou složek vietnamsky nazývaných „*hồn*“ a „*via*“, přičemž *via* je podpůrným prvkem duše, prostředníkem mezi materiálním tělem a abstraktní částí *hồn*, a aby vše vypadalo ještě komplikovaněji, tak abstraktní složky *hồn* má každý člověk tři - *tin*, *khí* a *thần* - a všechny mají svoji funkci: *tin* je intelektuální částí člověka, *khí* je jeho energií a *thần* chutí k životu. Ve skutečnosti Vietnamci takto složitě svoji duši nevnímají a převážná většina z nich by tuto klasifikaci nedokázala předložit a možná by ani nevěřila, že je ustálena v knihách⁴. Přesto, že obyčejný člověk neumí podat racionální vysvětlení své víry, je přesvědčen, že všichni jeho zemřelí předci měli duši, která nyní patří, spolu s posvátnými duchy, démony a čerty, do nadpřirozeného světa⁵. Mezi duše předků počítáme nejen duše zemřelých rodičů, ale i prarodičů, jejich rodičů, duše všech zemřelých příbuzných (i vzdálených) a také duše mrtvých zakladatelů komuny a prvních obdávatelů půdy. Nejváženější jsou však právě duše zemřelých rodičů, kteří jsou považováni za jakési ochránce rodinného štěstí. Rodina pro ně vyhradila buď speciální rodinný chrám (*nhà thờ họ*), nebo častěji oltář v domě (*giường thờ*), jakýsi trám, umístěný na pečlivě vybraném místě, kam jim klade dárky a jídlo, neboť duše předků mají své potřeby, jedí, oblékají se a dokonce potřebují peníze. Obyčejně bývá tento oltář na levé straně, když vcházíme do místnosti, někdy také proti vchodu do domu. Předkům každý den rodina symbolicky zapálí vonné tyčinky, vymění vodu na oltáři a popřípadě i některou ze stálých obětí, mezi které patří například mistička nevařené rýže. Při zvláštních příležitostech rodina předky pozve, aby se spolu s ní zúčastnili velkých rodinných oslav jako jsou zásnuby, narození nového člena rodiny, svatba a hlavně výročí úmrtí předka a odchodu jeho duše z tohoto světa, což je ve Vietnamu nejslavnostnějším dnem, srovnatelným s evropskou oslavou narozenin. V tyto dny předkládá rodina na oltář nejvybranější kousky jídla a pití (často vybírá oblíbené lahůdky mrtvého předka), doplněné falešnými penězi a papírovým oblečením, aby měl předek na onom světě veškerý dostatek a pohodlí. Na Nový rok děti obřadně pozvou duše předků, aby s rodinou uvítaly příchod nového lunárního roku, a třetího dne prvního měsíce je s úctou zase vyprovodí. V praxi pozvání pro duši předka vypadá zhruba takto: rodina či jeden její zástupce se pomodlí k Buddhovi a poprosí ho, aby jim dovolil pozvat duše předků do domu, anebo rovnou adresují své pozvání předkům. Poté se zapálí vonné tyčinky a během doby, kdy tyčinky hoří, se odřikávají modlitby a prosby k duším mrtvých předků. Obřad končí, až vonné tyčinky zcela vyhoří (některé rodiny tvrdí, že stačí, když tyčinky vyhoří pouze do své poloviny), v tento moment začíná rodina hodovat a veselit se. Zajímavé je, že obětované jídlo nepřijde nazmar, ale naopak poté, co si na něm pochutnaly duše předků, ho rodina z oltáře sundá a zkonsumuje s ostatními pokrmy na stole.

⁴ Trần Ngọc Thêm: Recherche sur l'identité de la culture vietnamienne, str. 329 – 331.

⁵ Při smrti *hồn* i *via* opouštějí tělesnou schránku, *via* zůstává na zemi a za nějaký čas se rozpadá a *hồn* opouští náš svět a odchází do světa nadpřirozeného.

Na rozdíl od všedního dne, kdy zběžnou údržbu oltáře provádí většinou manželka hlavy rodiny, popřípadě její snacha, je tlumočником rodinných modliteb a proseb ve slavnostní dny otec a po jeho smrti nejstarší syn v rodině, kteří při těchto příležitostech provádějí obřad, děkují předkům, modlí se k nim a žádají je o pomoc při řešení velkých i malých rodinných problémů. Je-li v rodině několik sourozenců, kteří nežijí blízko a nemohou důležité dny trávit společně, uspořádá každý svou oslavu a předci tak navštíví postupně všechny jejich rodiny. Mezi nejtypičtější jídla kladená na oltář předků patří vařené kuřecí maso, ovoce, rýžové koláče, lepkavá rýže, kandované ovoce a další pokrmy podle sezóny a možností rodiny.

Duše předků, o které je dobře pečováno, se na oplátku starají o blaho rodiny, o její materiální dostatek a zdraví. Předkové ochraňují pokračovatele svého rodu, kteří dodržují rituály a trestají je, když ceremonie zanedbávají. Vietnamci věří, že zanedbává-li rodina projevení úcty svým předkům například tím, že jim ve významné dny předkládá málo jídla a jejich duše proto mají hlad, postihne některého člena rodiny neštěstí, protože duše předků se rozzlobí.

S kultem předků souvisí touha každé vietnamské rodiny po mužském potomkovi, neboť není-li v rodině syn, neprovozuje nikdo posvátné obřady a duše zemřelých členů rodiny jsou ztraceny a budou bezcílně bloudit světem. Proto se také nedaří vietnamské vládě stoprocentně regulovat porodnost; touha po mužském potomku je silnější než všechny tresty společnosti za překročení doporučeného počtu dvou dětí. Nač jsou rodině dvě dcery, když se po svatbě spolu s manželem budou starat o oltář jeho rodičů? To rodina raději vydrží postih od státu (sesazení z funkce, finanční postih...), ale pokusí se zplodit další dítě, které snad tentokrát bude syn. Stejně tak úcta vůči manželce je ovlivněna tím, kolik synů porodila, a naopak, rodí-li samé dcery, nezíská v rodině nikdy vážené postavení.

Kult předků je spojovacím článkem mezi generacemi ve vietnamské rodině. Vietnamci milují děti, především chlapce, kteří pro ně jsou zárukou pokračování spokojeného života i na onom světě. Mladí lidé zase neopouštějí rodinu, ale vždy jeden ze sourozenců u svých rodičů zůstává a stará se o ně a o rodinný oltář, čímž zaručuje, že duše mrtvých předků zůstanou rodině nakloněny a budou ji ochraňovat.

3. Uctívání duchů (Thần)

Společenský život je, stejně jako rodinný, prochnut náboženskými rituály, jež směřují k naklonění různých duchů a božstev. Aby si člověk všudypřítomné duchy a démony náležitě naklonil či nerozzlobil, musí se jim věnovat, myslet na ně, chovat se k nim ohleduplně a citlivě, neboť i oni mají své slabé stránky, jsou ješitní, vztahovační, popudliví a lehce si je můžete proti sobě poštvat.

Za nejvyššího a nejmocnějšího ze všech duchů uznávají Vietnamci *Thần*, nadřízeného obávaných démonů *Ma* a *Quy*.

Thần je sino-vietnamský výraz, do češtiny přeložitelný nejspíše výrazem duch, v některých případech se používá také slovo bůh (např. u ducha (boha) rodinného krbu, viz níže).

Vietnamci považují *Thần* za dobrého ducha, který lidem pomáhá a ochraňuje je, samozřejmě v případě, že je mu projevována úcta a je mu obětováno. Vietnamci rozlišují mnoho různých duchů *Thần*: duchy ochraňující vesnice, různé duchy v přírodě, duchy pečující o rodinný krb, duchy určené pro ženy či patrony společných řemesel. V této práci se zmíním jen o nejdůležitějších z nich.

Duch vesnice

Obecně se kult vyznávání duchů váže hlavně na vesnici, která vytváří pravidla pro uctívání těchto bytostí. Vesnice - komuna představuje pro Vietnamce něco posvátného, co pro něj znamená národní cítění či příslušnost ke státu, a stejně silný cit projevují Vietnamci i vůči kultu, který tato vesnice vyznává.

Zvyk uctívat posvátné duchy vesnice (*Thần Thành Hoàng*) je původem čínský; a ve Vietnamu ho lidé praktikují od dynastie *Lê* (15. století)⁶. Podle *Trần Ngọc Thêma*⁷ má každá vietnamská vesnice, bez výjimek, svého ducha ochránce.

Vesnice své preferované duchy uvádějí v „úřad ochránce vesnice“ speciální ceremonií. Obyvatelé se k nim modlí a prosí je o dobrou úrodu, zdraví, příznivé počasí... Jestliže tito uctívání duchové vyslyší přání komuny, jsou povýšeni do vyšší vrstvy ještě váženějších duchů. A naopak, nenaplní-li skutky těchto duchů představy obyvatel vesnice, jsou degradováni, propuštěni ze své funkce⁸. Ti nejoslavovanější, kteří ochraňují vesnici tak, jak o to byli žádáni, jsou uvedeni v posvátný den do obecních svatyní (*đình*) - nejdůležitějších staveb vietnamských vesnic určených právě k uctívání duchů a také ke konání schůzí a shromažďování jejich obyvatel při různých společenských a kulturních příležitostech. Hierarchie duchů vesnic (1. nejvyšší stupeň - *Thượng đẳng thần*, 2. střední stupeň - *Trung đẳng thần*, 3. nejnižší stupeň - *Hạ đẳng thần*) byla zavedena králem *Lê Anh Tôngem* na konci 16. století.

⁶ Léopold Cadier: *Croyances et Pratiques Religieuses des Vietnamiens*, Tome III., str. 54.

⁷ Trần Ngọc Thêma: *Recherche sur l'identité de la culture vietnamienne*, str. 335.

⁸ Léopold Cadier: *Croyances et Pratiques Religieuses des Vietnamiens*, Tome III., str. 54

Duch ochraňující vesnici by měl dbát o zdraví obyvatelstva, ovlivňovat bohatství jednotlivých členů komuny, obdarovávat je materiálními statky a také je trestat.

Kdo bývá ochráncem vesnice? Slavní válečníci, velcí mandaríni, lidoví hrdinové, kteří podle pověstí vykonali záslužné činy pro jejich obyvatele. Mnozí z nich jsou čínského původu, avšak Vietnamci často uctívají i velké postavy vlastní historie. Zvláštností některých vesnic je uctívání tzv. zvrhlých duchů (*tà thàn*), například duší mrtvých žebráků, pachatelů násilných činů, popravených a podobně, kteří nejsou kladnými ochránci vesnice, ale naopak jejím postrachem. Lidé z vesnice jim přinášejí obětiny ze strachu před nemocí a neštěstím, které by na ně toto zlé božstvo mohlo snést.

Kult duchů – ochránců vesnice – byl pravděpodobně v průběhu času usměrněn a „zregulován“ centrální státní mocí, která využila tohoto rituálu obyvatelstva k posílení svého postavení, neboť každý rituál a dodržovaná ceremonie (zvláště ta, která oslavuje národní hrdiny) vede k poslušnosti lidu. I když tento kult silně svazují oficiální pravidla, stal se nedílnou součástí vietnamské duše.

Duchové v přírodě

Kromě oficiálních obecních duchů vyznávají Vietnamci i duchy v okolní přírodě, kteří svým původem ochránce vesnic pravděpodobně předcházejí. Pro společnost však nemají takový význam, tudíž jejich uctívání není umocňováno oficiálními rituály a slavnostmi a udrželo se pouze v určitých vesnicích.

Jde-li Vietnamec do lesa pro dříví či pro nějaké lesní plody, měl by před vstupem do lesa obětovat duchovi hor (*Thần núi, Ông thây*), neboť on vlastní vše lesní bohatství a tato oběť představuje žádost o svolení odnést část jeho majetku. Také lovci po dobrém úlovku by měli na místě, kdy zvíře zabili, zakopat například levé ucho či jinou část zvířete do země nebo duchovi obětovat po návratu domů. Už podle názvu uctívají tohoto ducha zvláště obyvatelé horských regionů země.

Pěstitelé melounů, dýní, fazolek a jiných plodin mívají v rohu svého pozemku často jakousi chýšku, u níž vyrůstá bambus, na který se zavěšuje košík – to vše symbolizuje ducha půdy (*Thổ chủ, Thần đất, Thổ công*), ochránce úrody, majitele pozemku a postrach všech zlodějů. Různé oltáře věnované tomuto duchovi umísťují zemědělci i u pagod vesnic a hrobů významných obyvatel vesnic.

Rolníci uctívají i další obdobu ducha půdy „Dámu velkého *càn*“ (*Bà đại càn*), přičemž čínský znak pro *càn* znamená nebe, ale zároveň i sucho. Tuto „bohyni“ oslavují především v údolích pěstitelé rýže a jejím úkolem je udržovat vodu v rýžovištích a ochránit rolníky před suchem, před ztrátou úrody a před hladem. Podle všeho tato ženská „bohyně“ odpovídá mužskému duchovi *Cao cóc* v horách a *Hà bá* u moře. Všechna tři božstva jsou považována za patrony deště a vody. Lidé v přímoří a na řekách v plovoucích lodích ctí také „Vznešeného pána řek“ (*Ông Hà Bá*).

Duch kamene a duch stromu

Podle Léopolda Cadiera⁹ se k vietnamským uctívaným duchům řadí i „butové“. Většinou bývá *But* překládán jako Buddha (a někdy má opravdu tento význam), avšak obecně nese Buddha i jeho sochy název *Phật*. V lidovém pojetí označuje slovo *But* vyvýšené kameny, více či méně beztvaré, kterým jsou přisuzovány nadpřirozené schopnosti. Podle tradice se tvrdí, že tyto kameny vyvstaly ze země a pomalu rostly podobně jako květiny. Tajemné kameny jsou uctívány na rozcestích a před bránou do vesnice, neboť zastavují špatné síly a nemoci přicházející do města. Někdy nejsou tyto kameny nazývány přímo *but*, a jsou známy pod názvem Duch kamene (*Thạch Thần*), jejich úkol je však stejný: ochránit obyvatele vesnice.

Někteří duchové zase sídlí ve velkých stromech, nejčastěji banyánech, fikovnicích. Odpočívají v jejich dutinách a větvích, a proto Vietnamec nikdy neporazí velký vzrostlý strom, naopak u jeho kořenů postaví malý oltář, a to i v případě, že takový strom prorůstá jeho domem. Je lepší mít v kuchyni strom, než si rozhněvat duchy. Vietnamské přísloví říká: „Vzájemně si pomáhají, banyán dluží duchu a duch dluží banyánu“ (*Ở cho phải phải phải phân phân, cây đa cây Thần, Thần cây cây đa*) – bez duchů, kteří v nich sídlí, by banyány nebyly respektovány a bez banyánů by duchové neměli útočiště. Někdy však v kmenech stromů mohou sídlit i síly odlišné od dobrotivých duchů – jsou to duše mladých dívek, které umřely před svatbou (*con tinh*). Tyto nešťastné duše spadají do kategorie obávaných démonů *Ma*, neboť vyžadují obětiny a mstí se na lidech kvůli nešťastnému osudu dívek, které nemohly zažít radosti manželského života.

Duch kuchyně, rodinného krbu

Podle lidových představ má každá rodina svého ducha kuchyně, domácnosti (*Thần Bếp, Vua Bếp, Ông Táo, Táo Công, Táo quân*), který po celý rok pozoruje život rodiny, zaznamenává všechny její skutky, a potom rodinu po zásluze odměňuje nebo trestá. Spořádaná rodina se také se svým domácím bůžkem radí o důležitých záležitostech rodiny a prosí ho například o svolení, chce-li u ní nějaká návštěva zůstat delší dobu a pobývat pod společnou střechou. Vietnamci někdy zaměňují tohoto rodinného ducha ochránce s jiným rodinným duchem (*Thổ Công*) nebo s duchem půdy (*Thổ Địa*), avšak v některých pramenech objevíme tvrzení, že bůh kuchyně je trojjediným božstvem tvořeným spojením boha rodiny a půdy *Thổ Công*, boha země *Thổ Địa* a boha tržiště a obchodu *Thổ Kỳ*¹⁰. Často je původ tohoto boha zase vykládán na základě oblíbené lidové legendy, podle které tři lidé, dva muži a jedna žena, umřeli dobrovolnou bolestnou smrtí, a proto byli prohlášeni za boha domácnosti¹¹. Pravděpodobně

⁹ Léopold Cadiera: *Croyances et Pratiques Religieuses des Vietnamiens*, tome III. str. 57

¹⁰ Đặng Văn Lung: *Phong Tục tập quán các dân tộc Việt Nam*, str. 37, Trần Ngọc Thêm: *Recherche sur l'identité de la culture vietnamienne*, str. 333

¹¹ Jedna z variant této lidové legendy: *Kdysi dávno žil chudý dřevorubec se svou ženou na pokraji bídy. Muž špatně snášel tuto situaci a začal pít a být hrubý na manželku. Žena těžký úděl nevydržela a jednoho dne odešla z domu a nevrátila se zpět. Dlouho hladová putovala krajem, až se nad ní slitoval jeden bohatý muž, obdaroval ji jídlem a dovolil jí zůstat u něho v domě. Po nějaké době se stali spokojenými manželi.*

nelze kategoricky vybrat jednu z variant vzniku tohoto kultu za původní a ani od sebe jednotlivé bohy odlišit a musíme se smířit s tím, že výklad tradičních zvyků a pověr zůstává v tomto případě vágní a nejasný.

Dne 23. posledního měsíce lunárního kalendáře odchází duch (bůh) kuchyně ze země do nebes k Nefritovému císaři (*Ngọc Hoàng*) – hlavní, nejuctívanější bytosti taoistického nebe, aby tam přednesl zprávu o „své“ rodině. V tento den mu lidé věnují tradiční obětiny a upínají k němu všechny modlitby a prosby. Den boha kuchyně patří k jednomu z nejposvátnějších dnů vietnamského kalendáře. Vietnamci věří, že obětiny a modlitby k bohu kuchyně jim zajistí hojnost po celý další rok.

Jednoho dne, v době před příchodem nového roku, zaklepal na jejich dveře žebrák a prosil o jídlo. Žena mu připravila pokrm a zatímco jedl, pozorně si ho prohlédla a rozpoznala v něm svého minulého muže. Když zaslechla kroky svého současného manžela, který přicházel do místnosti, zalekla se a schovala žebráka do kupky sena. Manžel, netuše, že v seně je schován člověk, zapálil seno a začal připravovat maso. Žebrák, ze strachu, aby muž svou manželku nepotrestal, nezačal křičet a uhořel. Žena, žalem a výčitkami zbavena rozumu, také skočila do ohně a uhořela spolu se svým bývalým manželem. Její současný muž se ji snažil nejdříve zachránit, a poté, co pochopil, že její smrti nezabrání, se ze zoufalství také vrhl do plamenů. Když se lidé o této události dozvěděli, obdivně sklonili hlavy před ušlechtilými motivy sebevraždy této trojice a prohlásili je za Boha rodinného krbu.

4. Další druhy duchů a démonů

Zlý duch, démon *Ma*

Duchové *Thàn* jsou nadřízeni démonům *Ma*, kteří pronásledují lidi svojí zlomyslností a škodolibostí.

Výraz *Ma* má ve vietnamštině mnoho významů a označuje různé druhy nadpřirozených bytostí. Používá se mimo jiné i pro mrtvolu člověka a také ve slově pohřeb (*đám ma*). Dalším významem, pro tuto práci důležitějším, je označení pro duše mrtvých lidí, které byly zatraceny, neboť tělu mrtvého nebyl dopřán náležitý pohřeb nebo jim není posmrtně obětováno. Duše utopených lidí se proto také často stávají *Ma*, neboť nebylo-li nalezeno tělo, nemohl být ani uspořádán pohřeb. Duše utopenců sídlí na dně řek a jezer a topí živé lidi, aby se jim pomstily za svůj strašlivý konec. Nenaleznou klid do chvíle, dokud tělo mrtvého člověka nebude nalezeno a pohřbeno nebo dokud se pozůstalým pomocí kouzelníka nepodaří vytáhnout duše z vody (*vót hòn*) a uspořádat jim opožděný pohřeb.

Démonem *Ma* se stávají i duše mrtvých žebráků, kteří umřeli bez obřadu a nikdo se nestará o jejich duši, či duše vězňů pohřbených nedbale a rychle, bez správných rituálů.

Kromě duší zemřelých označuje výraz *Ma* i zlé demony nezávislé na lidském světě.

Zatracené duše mrtvých lidí i démoni *Ma* mají společnou vlastnost: škodí lidem a neustále ztrpčují jejich život různými zlomyslnými kousky. Praktikovaný kult vztahující se k těmto bytostem není tedy oslavný, děkovný, ale cílem obětování je usmířit si tyto špatné demony a přemluvit je, aby neškodili. Jejich vliv nemůže být nikdy pozitivní, maximální výsledek, kterého lze modlitbami a obětováním dosáhnout je, aby nebyl negativní, aby démoni člověka neobtěžovali. Výjimku tvoří duchové *Ma* ochraňující lidi s obecně opovrhovaným zaměstnáním, např. prodavače jedu.

Démoni nazývaní *Ma lai* či *Ma lai rúť ruôt* žijí v lese se zvířaty a v noci se proměňují na lidi bez hlavy, kteří bloudí krajem a hledají lidské oběti. Objeví-li nějaké, poškodí jejich střeva a takový člověk časem umře hlady a vysílením. Dalším druhem obávaných duchů jsou *Ma tròi* žijící v bažinách, kde straší lidi, *Ma loạn* a *Ma ôn* jsou zase duchové cholery a moru, kteří v noci procházejí ve skupinách vesnicemi a vybírají si své oběti.

Zabloudí-li pocestný, přisuzuje se tato nepříjemnost často také démonům; Vietnamci říkají: démon ho vedl, démon ho svedl z cesty (*Ma đũa, ma đem*).

Lze říci, že démoni *Ma* se zjevují všude a lze jim připsat na vrub veškeré tragické události, neštěstí, přírodní katastrofy, nemoci, ztráty životů i majetku. Zkazí-li se příliš rychle ovoce, může za to *Ma*, rozbije se motorka, zavinil to *Ma*, vyrážku na obličej zpusobil *Ma*...

Proti těmto negativním duchům existuje jediná obrana v momentě, kdy jsou rozezleni a škodí; je jí čaroděj, kouzelník, mág (*thầy phù thủy*) – prostředník mezi obětí a duchem *Ma*. Ten zjistí, čím by se dal nepřející duch vyhnat a jakými rituály ho může postižený člověk zapudit. Používá magické knihy, kde má sepsány všechny druhy duchů *Ma* a kouzelné formule proti

nim. Jako další obranu používá amulety *bùa* nebo také spolčení s jiným silnějším duchem *Ma*, který původního zlého ducha vyžene, neboť i mezi duchy jsou nepřátelství a spory. Lidové přísloví říká: Starý duch *Ma* utlačuje mladého *Ma* (*Ma cũ ần hiếp ma mới*).

Duchů *Ma* se lidé sice obávají, ale někdy je umějí přechytračit, neboť tito démoni nejsou příliš bystří. Vietnamci této jejich slabiny hojně využívají především při výchově dětí. Aby rodiče měli jistotu, že jim *Ma* neodnese dítě, dávají dětem schválně ošklivá jména (veš, pes, názvy pohlavních orgánů...) ¹² a duchové o takové děti nestojí. Vždyť dítě, které má odporné nebo směšné jméno, není určitě rodiči milováno a krádeží takového dítěte by se duch zbytečně vysiloval. Onemocní-li malé dítě a rodiče jsou přesvědčeni, že nemoc způsobil duch, odnesou miminko za vesnici a tam ho naoko odhodí. Démon nabude dojmu, že dítě není pro rodiče důležité a opustí ho. Někdy nechávají rodiče svým dětem na čelo namalovat znamení či ho ošklivě oblékají, aby si duch myslel, že je to dítě žebráka a neublížil mu. Jelikož se rodiče samozřejmě nejvíce obávají o své prvorozené syny, oblékají chlapečky do dívčích šatů (o děvčata nemají duchové takový zájem) a nazývají je číslem dva namísto správného jména ¹³, neboť tak duch neodhalí, že se jedná o nejstarší dítě v rodině.

Kuriózní historka o strachu z *Ma* se pojí se současnou vietnamskou politickou špičkou: na jednom z vietnamských ministerstev začali podezřele umírat lidé a tato neštěstí začala být přičítána duchům. Vzhledem k tomu, že do brány budovy ministerstva ústí dlouhá ulice, která i branou ministerstva končí, začali se úředníci domnívat, že duchové *Ma* mají do budovy velmi jednoduchý přístup a zmíněná ulice je přímo navádí ke vstupu. Vedení tedy rozhodlo, že přesně před ministerstvem bude vystavěn kruhový objezd, duchové zabloudí a díky objezdu nevejdou do ministerstva, ale vrátí se zpět. Tento spásný nápad byl nakonec opravdu realizován a pouze cizince překvapí před branou ministerstva podivný, „nesmyslný“ kruhový objezd.

Podle tvrzení některých Vietnamců zaměstnávají vietnamská ministerstva a ostatní úřady věštec (mágy), kteří mimo jiné i vymýšlejí způsoby, jak chránit stát a jeho představitele před duchy *Ma*.

Výraz *Ma* je používán i ve vietnamských nadávkách: aby tě duch vzal! (*Ma bắt!*), aby tě duch porazil! (*Ma vậ!*), aby tě duch zaškrtil! (*Ma bóp!*)...Také matky někdy vyhrožují svým dětem, že na ně přijde *Ma*.

Démoni *Quy*

Démoni *Quy* jsou blízce „příbuzní“ démonům *Ma* a i pro ně platí, že se často rekrutují z řad ztracených duší mrtvých předků, za něž nikdo nevykonává obřad či nebyli řádně pohřbeni. Démoni *Quy*, někdy překládáno čerti, jsou však krutější a obávanější než démoni *Ma*. „Nejdříve *quy*, potom *ma*“ (*Nhứt quy nhì ma*), říká známé přísloví - nebezpečnější jsou *quy*,

¹² Později v dospívání jsou tato jména dětem změněna.

¹³ Děti jsou v početných rodinách v raném věku nazývány řadovými číslovkami, které slouží místo jména.

potom až se musíme bát *Ma*. Jiné přísloví říká: „Zlomyslný jak *Ma*, zlý jako *Quy*“ (*Linh như ma, nghịch như quy*).

Výše než *Quy* stojí samozřejmě v hierarchii nadpřirozeného světa mocní duchové *Thần*: *Quy* zmizí (uteče), když se objeví *Thần* (*Thần xuất, quy mất*).

Zvláštní vlastností démonů *Quy* je jejich schopnost zmocnit se lidského těla a ovládnout ho (*quy ám*) a tato posedlost démonem se projevuje šílenstvím.

Slovo *Quy* je používáno jako nadávka pro někoho nenáviděného, kdo škodí ostatním lidem *thằng quy, đò quy*, někdy je možné takto nazvat zlobivé, neposedné dítě, „malého ďábla“.

Ustálená slovní spojení, ve kterých se objevuje slovo *Quy*, nám pomohou pochopit, jak Vietnamci vnímají tyto demony: amoniak se svým odporným silným zápachem je nazýván „močí démona *quy*“ (*nước tiểu quy*), malá rybka, jejíž tělo je pokryto bodlinkami způsobujícími nepříjemná zranění, se nazývá „ryba s tváří *quy*“ (*cá mặt quy*).

Křesťanství používá slovo *Quy* jako výraz pro čerta, ďábla.

5. Závěr

Kromě nadpřirozených „bytostí“, představených v této práci, jsou objektem úcty i ženská božstva, která ve Vietnamu nezastupují mladé a krásné víly, ale bohyně matky, symboly plodnosti a dobra (např. *Bà Trời, Bà Đất, Bà Nước*). Dalším cílem uctívání je kult nesmrtelných hrdinů (*Tân Viên, Gióng, Cừ Đổng Tử* a *Liễu Hạnh*) a mnohých dalších bytostí, které nebyly v textu uvedeny (např. duch lampy *Thần đèn*, duch řeky *Thần sông*, patron řemesla *Tiên Sư*).

Tato krátká práce je představením pouhého zlomku duchovního světa Vietnamců, který by si jistě zasloužil odbornější studii přinejmenším na úrovni diplomové práce. Hlavně oblast primitivních lidových kultů a uctívání zůstává, na rozdíl od tradičně uznávaných náboženských proudů a učení, dosti stranou odborných studií, a přitom zde můžeme hledat kořeny a původ stále přetrvávajících pověr a „nelogického“ chování současného vietnamského člověka. Právě snaha o přízeň bytostí nadpřirozeného světa a strach z nich se projevuje pravidelným obětováním, konáním slavností na jejich počest a dodržováním tradičních zásad a zvyků, které se přenášejí z generace na generaci a o kterých se nepochybuje.

6. Seznam použité literatury

- Bùi Xuân Mỹ: Tục thờ cúng của người Việt, NXB Văn Hóa – Thông Tin, Hà Nội 2001.
- Cadriere Léopold: Croyances et Pratiques Religieuses des Vietnamiens, EFEO Paris 1992.
- Đặng Văn Lung: Phong Tục tập quán các dân tộc Việt Nam, Hà Nội 1997.
- Huard, Pierre; Durant, Maurice: Connaissance du Viet-Nam. Hanoi 1954.
- Chesneaux, Jean: Contribution a l’Histoire de la Nation Vietnamienne. Paris 1955.
- Lai Nguyen Huy Josef: La Tradition Religieuse Spirituelle et Sociale au Vietnam, Paris 1981.
- Nguyễn Minh Quang: Religion au Viet-nam – Entretiens, Hanoi The Gioi 2001.
- Tân Việt: 100 điều nên biết về phong tục Việt Nam, NXB Văn Hóa Dân Tộc, Hà Nội 1992.
- Trần Ngọc Thêm: Cơ Sở Văn Hóa Việt Nam, NXB Giáo Dục 1999.
- Trần Ngọc Thêm: Recherche sur l’identité de la culture vietnamienne, Thế Giới, Hà Nội 2001.